

Paminklas pergalei ir... neteisingai praeičiai

(spaudos atgavimo šimtmečiui)

Edmundas Simanaitis

Lietuvos Didžioji Kuni-
gaikštystė, po 1795 m. įvy-
kusio III padalijimo, išsky-
rus Sūduvos kraštą, buvo
prijungta prie Rusijos. Ru-
sų valdžia neilgai pakentė
**/Rusų pradų atkūrimo
politika/**

padalintos ir okupuotos
Abiejų Tautų Respublikos
ribotą kultūrinį savitumą.
Po 1831 m. sukilimo buvo
pradėta įgyvendinti „pradų,
skyrusių kraštą nuo Rusijos,
naikinimo“ politika. Ji bu-
vo pridengiama „rusų pradų
atkūrimo“ lozungu. Buvo
teigiama, kad visos užgrobtos
teritorijos yra „rusų žemės“
o lenkai yra polonizavę „ru-
sišką Lietuvos valstybę“. Be
to, rusai visą lenkiškai kalban-
čią ir iš tiesų gerokai aplenkę-
siją Lietuvos bajoriją laikė
lenkais. Rusifikatoriai skelbė-
si esą istorinės teisybės atkū-
rėjai ir tariamai pranašesnės
rusų civilizacijos nešėjai. To-
kios atviros kolonizavimo po-
litikos buvo laikomasi iki Ru-
sijos-Japonijos karo pabaigos
ir 1905 m. revoliucijos.

Rusų pradų atkūrimo politika
buvo siekiama pašalinti lenkų
kalbą iš viešojo visuomeninio
gyvenimo, neleisti katalikams
arba kitaip vadintiems „lenkų
tikėjimo“ gyventojams, prie
kurių buvo priskiriami ir et-
niniai lietuviai, eiti kokią nors

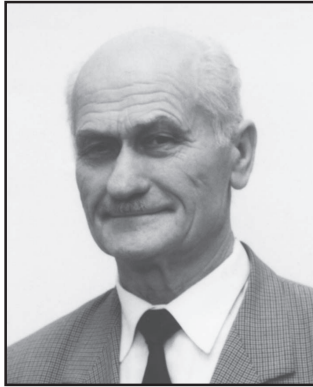
/Varžoma Katalikų Bažnyčia/

valstybinę tarnybą. Pradžios
mokyklų mokytojai buvo
priskirti šiai kategorijai. Pir-
mumas buvo suteikiamas ru-
sams stačiatikiams, dažniausiai
atkeliamiems iš Rusijos cen-
trinių gubernijų. Katalikų Ba-
žnyčia buvo visokeriopai var-
žoma, o jos veikla sekama ir
kontroliuojama. Ypač stengtasi
greičiau steigti rusiškas prad-
žios mokyklas su rusais moky-
tojais. Vienu iš svarbiausių
kolonizavimo politikos elemen-
tų buvo rusų atkeldinimas nu-
olatiniam gyvenimui į Lietu-
vą. Ši imperinė politika buvo
sparčiai įgyvendinama ir so-
vietmečiu. Per 50 sovietų oku-
pacijos metų Latvijoje maž-
ne pusė gyventojų jau buvo ru-
sakaliai. Estijoje šiek tiek maž-
liau. Lietuva savo savitumą
išlaikė, sustabdydama buldoze-
rinę kolonizaciją ryžtingu
ginkluotu pasipriešinimu ir
kitomis rezistencijos formomis.

/Tik rusiškos mokyklos/

Kitas svarbus kolonizavimo
politikos siekis - pakeisti lot-
yniškąją abėcėlę lietuvių raš-
tijoje rusiškąja ir visiškai
uždrausti lietuvių spaudą se-
nuoju tradiciniu raidynu vi-
soje imperijoje. Buvo tikima-
si per rusiškas mokyklas, per
kirilica spausdinamas knygas
ir laikraščius kartu su kitomis
kolonizavimo priemonėmis per
porą dešimtmečių jaunajai kar-
tai įskiepyti rusišką mąstyseną.
Tokių būdu rusų kalba turėjo
tapti pagrindine etninių gyven-
tojų bendravimo ir drauge nu-
tautinimo priemone.

1863 m. gegužę caras paskyrė

M. Muravjovą Vilniaus generalgubernatoriumi ir Šiaurės Vakarų krašto viršininku. Muravjovas į Vilnių atvyko su Peterburge suformuota kanceliarija. Visose valdžios įstaigose buvo keičiami vietinės kilmės valdininkai atkeldintais iš Rusijos centrinių gubernijų žmonėmis. Buvo panaikinta bajorų savivaldos organų pareigūnų rinkimo teisė, uždrausta pradžios ir vidurinėse mokyklose vietos gyventojų kalba.

/Ne Lietuva, o „nuo amžių rusų žemė“/

Muravjovas buvo įgaliojamas veikti savo nuožiūra, nepaisant kai kurių bendrųjų Rusijos imperijos įstatymų. Šis kolonizatorių satrapas visiškai pelnytai Lietuvos istorijoje vadinamas Koriku. 1864 m. gegužę Rusijos caras Aleksandras II paskelbė, kad Lietuvos etninės žemės, įvardytos kaip Vakarų kraštas ir kitos Vakaruose užgrobtos teritorijos „nuo amžių (iskonno) rusų žemė“. Lietuvos vardą valdžios raštuose ir kalbose minėti uždrausta. Visose valdžios įstaigose kabėjo skelbimai „Lietuviškai kalbėti griežtai draudžiama.“

/Nė vieno lietuviško elementoriaus/

1864 m. birželio 5 (12) d. generalgubernatorius M. Muravjov'as išleido tokio turinio raštą Vilniaus cenzūros komitetui: „Siunčiu lietuviškos abėcėlės egzempliorių, atspausdintą rusiškais raidėmis, /ir/ siūlau komitetui nuo šiol laikytis taisyklės: nepraleisti spausdinimui nė vieno lietuviško elementoriaus, rašyto lenkiškais raidėmis, ir leisti spausdinti juos tik tada, kai jie bus perrašyti rusiškais raidėmis pagal pridedamą pavyzdį.“ Raštą kontravizavo Valstybės patarėjas Nikitin.

Įsteigtose rusų mokyklose klestėjo šovinizmo dvasia, buvo skiepijamas nuolankumas rusų valdininkams ir plečiamas stačiatikių tikėjimas. Lietuviai kiek galėdami vengė į jas leisti savo vaikus. Vienas iš Lietuvos sukilėlių vadų kun. Antanas Mackevičius buvo pakartas 1863 m. gruodžio 28 d. Sukilėlių korimas, jų šeimų trėmimas ir kolonistų atkeldinimas į Lietuvą tapo neatsiejama „rusų pradų atkūrimo“ programos dalimi.

/Draudžiama visoje imperijoje/

Naujas generalgubernatorius K. Kaufman'as 1865 m. rugsėjo 18 d. pasiūlė imperijos vidaus reikalų ministrui P. Valujev'ui visoje imperijoje „uždrausti visiems spaus-tuvių, litografijų ir chromolitografijų savininkams spausdinti bet kokius leidinius lotyniškais-lenkiškais raidėmis lietuvių ir žemaičių tarmėmis; antra, panaudoti visas priemones, kad būtų uždrausta įvežti, parduoti ir bet kokių būdu platinti visus leidinius minėtomis tarmėmis lotyniškais-lenkiškais raidėmis.“ Ten pat buvo paminėta, kad „visos knygos ir rankraščiai lietuvių, žemaičių ir latvių tarmėmis būtų leidžiami spausdinti tik rusiškos pasaulietinės abėcėlės raidėmis.“

/Uždraudžiamas ir gotiškas šriftas/

Ministras po penkių dienų, rugsėjo 23 d., savo rašte gubernijų viršininkams tai padaro, paaiškindamas savo veiksmų tikslą „...norėdamas veikiau suldyti žemaičius, lietuvius ir latvius su to krašto gyventojais rusais, o taip pat praplatinti tarp minėto krašto gyventojų rusų kalbą.“